

УДК 339.137:658

Лебедєва Д.О.

викладач циклової комісії загальноекономічних дисциплін,
Кременчуцький льотний коледж
Національного авіаційного університету

Заливча І.В.

викладач циклової комісії загальноекономічних дисциплін,
Кременчуцький льотний коледж
Національного авіаційного університету

Штефан Л.В.

викладач циклової комісії загальноекономічних дисциплін,
Кременчуцький льотний коледж
Національного авіаційного університету

АСПЕКТИ ПРОЦЕСУ ПЛАНУВАННЯ І УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

Надання кредитів і проведення кредитної політики є найпоширенішою операцією комерційних банків. Кредитні операції дають комерційним банкам основну частину доходу. Однак аналіз ситуації, що склалася у банківській сфері, свідчить, що більшість банків зазнає фінансового краху в зв'язку з надзвичайно ризиковою кредитною політикою. За сучасних умов принципово змінився підхід до організації кредитних відносин: відбувся перехід від пооб'єктного до прямого кредитування суб'єктів. Це означає, що акценти у механізмі надання позик змістилися з вибору об'єкта на оцінку суб'єкта угоди. Комерційні та партнерські відносини між її учасниками виключають диктат кредитора при визначенні об'єкта кредитування. Ризикові операції, що дають найбільший дохід банку, потребують вивчення не лише ефективності заходів (проектів), під які виділяються кошти, а й кредитоспроможності клієнта. Стаття присвячена дослідженню проблеми вдосконалення кредитної діяльності комерційних банків.

Ключові слова: банк, операції, кредит, методи, модель, структура.

Постановка проблеми. Кредитування є й буде необхідною умовою для розвитку бізнесу в країні, тому що розвивати справу без залучених коштів майже неможливо; банківський кредит є одним із найважливіших чинників, які забезпечують безперервність розширеного відтворення. Але це означає, що в першу чергу, будуть розвиватись ті банки, які зможуть постійно збільшувати об'єми кредитування при умові забезпечення повернення наданих кредитів.

У зв'язку з цим актуального значення набуває вирішення проблеми вдосконалення кредитної діяльності комерційних банків. Банки повинні організувати кредитні операції таким чином, щоб вони давали максимально можливий прибуток, одночасно намагаючись знизити ризик, безпосередньо пов'язаний з механізмом надання і погашення банківських кредитів.

У зв'язку з цим актуального значення набуває вирішення проблеми вдосконалення кредитної діяльності комерційних банків. Банки повинні організувати кредитні операції таким чином, щоб вони давали максимально можливий прибуток, одночасно намагаючись знизити ризик, безпосередньо пов'язаний з механізмом надання і погашення банківських кредитів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розробку питань кредитування комерційними банками зробили сучасні економісти В. Лексис, Д. Мак

Нотон, Е. Рід, В.Л. Андрущенко, О.В. Васюренко, В.Д. Лагутіна, В.І. Міщенко, А.М. Мороза, О.В. Пернарівського, Ю.А. Потійка, І.Т. Балабанова, О.І. Лаврушина, В.А. Челнокова та інших [1-6]. Але в їхніх працях досліджуються або окремі аспекти функціонування кредитних відносин, або їх дія на певних етапах економічного розвитку, причому недостатньо уваги приділено особливостям і напрямкам їх розвитку в умовах формування ринкової економіки. Кредитування підприємств в Україні потребує подальших наукових досліджень і розробок. Зокрема актуальною сьогодні є розробка теоретичних пропозицій і рекомендацій з удосконалення банківського кредитування підприємств, широке практичне використання котрих допоможе банківській системі України підвищити ефективність діяльності всіх кредитних інститутів у процесі кредитування підприємств.

Формулювання цілей. Метою є обґрунтування теоретичних основ організації кредитування позичальників, з'ясування сучасного стану кредитної діяльності комерційних банків, удосконалення методики аналізу кредитоспроможності підприємств з урахуванням досвіду країн з ринковою економікою.

Виклад основного матеріалу. Головними ланками кредитної системи є банки та кредитні установи, що мають ліцензію Національного банку України, які

одночасно виступають у ролі покупця і продавця існуючих у суспільстві тимчасово вільних коштів.

Банківська система шляхом надання кредитів організовує й обслуговує рух капіталу, забезпечує його залучення, акумуляцію та перерозподіл у ті сфери виробництва та обігу, де виникає дефіцит капіталу.

Кредитні операції – основа банківського бізнесу, оскільки вони є головною статтею доходу банку. Однак із такими операціями пов'язаний певний ризик – імовірність втрати всієї або частини вартості активів, що існують у формі позик, врахованих кредитною організацією векселів, гарантій та поручительств, виданих банком.

Повернення банківських кредитів означає своєчасне і повне погашення позичальниками виданих їм кредитів і відповідних сум відсотків за користування кредитними коштами. Забезпечення повернення кредиту – це складна цілеспрямована діяльність банку, яка включає систему організаційних, економічних і правових мір, що складають особливий механізм, котрий визначає засоби видачі кредитів, джерела, терміни і засоби їхнього погашення, а також документацію, котрим забезпечує повернення кредитів.

Джерела повернення кредитів поділяються на первинні і повторні (додаткові). Первинним джерелом є прибуток позичальника (для юридичних осіб – виторг у наявній або безготівковій формі, для фізичних осіб – заробітна плата або інші надходження). Повторними є виторг від реалізації закладеного майна, Ключовим інструментом тактичного управління ризиком у сфері зниження кредитного ризику є методи диверсифікації кредитів. Вони припускають розподіл, з одного боку, позичок банку між широким колом клієнтів (населенням і суб'єктами, що господарюють, підприємствами різних форм власності, з різних галузей, використання різних видів забезпечення), а з іншого боку – відповідальності між учасниками угоди, перерахування коштів гарантом або страховою організацією.

Таким чином, проблема управління банківським кредитним ризиком набуває трохи іншого змісту, оскільки сукупність методів управління в ній розглядається як система заходів непрямого і прямого впливу на керований об'єкт – кредитний ризик. Вивчення цього питання виявило недостатнє застосування в практиці вітчизняних банків окремих методів управління (попередження, страхування, усунення ризику), що відносяться до методів непрямого впливу. Безсумнівно, що при виникненні серйозних проблем з поверненням кредитів переважного значення набувають методи прямого впливу. Проте застосування непрямих методів, основу яких складають методи попередження ризику, дозволяє значною мірою ліквідувати передумови виникнення в банку подібних ситуацій кредитного ризику [7].

Побудова економіко-статистичних моделей дозволяє дати кількісну характеристику зв'язку, залежності і взаємній обумовленості економічних показників. Хоча модель може претендувати лише на більш-менш спрощений відбиток дійсності, вона забезпечує строгий математичний підхід до дослідження сформованих

економічних взаємозв'язків, до з'ясування питань про те, чи істотна досліджувана залежність, у якій формі вона виявляється тощо. Саме внаслідок математичної завершеності, кількісної певності своїх характеристик і оцінок економіко-статистична модель служить не тільки засобом аналізу попереднього розвитку, але й стає важливим інструментом планових розрахунків.

Оптимальне керування кредитними операціями полягає у встановленні такої ставки відсотка по кредитах, за допомогою якої досягається максимально можлива прибутковість при припустимому рівні ризику.

Таким чином, необхідно розробити модель визначення процентної ставки у і обсягів розташовуваних коштів x_i . Дана модель повинна задовольняти як основним вимогам, пропонованим до математичних моделей, так і специфічним: рішення завдання з використанням даної моделі повинне бути стійкою до зміни зовнішніх параметрів; вихідні дані для побудови моделі повинні бути доступні; повинен існувати ефективний алгоритм рішення завдання з використанням даної моделі: оскільки середовище функціонування банку динамічне, то процес рішення завдання необхідно часто повторювати.

Головне в оцінці кредитного ризику полягає в місцевості побудови кривої ймовірностей можливих втрат або хоча б у визначенні зон і показників допустимого, критичного і катастрофічного ризику. Розглянемо тепер засоби, що можуть бути застосовані для побудови кривих ймовірностей виникнення втрат.

У числі прикладних засобів побудови кривої ризику виділимо статистичний, експертний та розрахунково-аналітичний методи.

Статистичний засіб полягає в тому, що вивчається статистика втрат, що мали місце в аналогічних видах кредитування (сегментація по галузях, видах кредиту та ін.), установлюється частота появи визначених рівнів втрат.

Якщо статистичний масив достатньо представницький, то частоту виникнення даного рівня втрат можна в першому наближенні дорівняти до ймовірності їхнього виникнення і на цій основі побудувати криву ймовірностей втрат, що і є шуканою кривою ризику.

Експертний засіб, відомий за назвою методу експертних оцінок, стосовно до кредитного ризику може бути реалізований шляхом опрацювання думок досвідчених спеціалістів [8].

Найбільше бажано, щоб експерти дали свої оцінки ймовірностей виникнення визначених рівнів втрат, по котрим потім можна було б знайти середні значення експертних оцінок і з їхньою допомогою побудувати криву розподілу ймовірностей.

Можна навіть обмежитися одержанням експертних оцінок ймовірностей виникнення визначеного рівня втрат у чотирьох характерних точках. Іншими словами, треба встановити експертним методом показники найбільше можливих допустимих, критичних і катастрофічних втрат, маючи на увазі як їхні рівні, так і ймовірності.

Розрахунково-аналітичний засіб побудови кривої розподілу ймовірностей втрат і оцінки на цій основі показників кредитного ризику базується на теоретичних уявленнях. На жаль прикладна теорія ризику добре розроблена тільки стосовно до страхового й ігрового ризику.

Елементи теорії ігор у принципі застосовні до усіх видів ризику, але прикладні математичні методи оцінних розрахунків виробничого, комерційного, фінансового ризику на основі теорії ігор поки не створені. І все ж можна, наприклад, виходити з гіпотези, що має місце закон розподілу втрат.

Однією з можливих систем захисту від кредитного ризику може бути, на нашу думку, його обґрунтоване врахування при обчисленні ставки відсотку за кредит. Це пояснюється тим, що завищений відсоток може негативно вплинути на фінансовий стан позичальника, а занижений – не покрити ризик для банку. Також дуже важливим є врахування впливу забезпечення на загальний ризик по кредитній угоді.

Принцип дії моделі базується на наступних твердженнях [9]:

1. Кредитний ризик формується під дією окремих видів ризику.

2. Вимірювання складових кредитного ризику здійснюється експертним методом на основі аналізу окремих факторів та визначається ймовірністю настання небажаної події.

3. Поєднання дії складових кредитного ризику здійснюється на основі правил операцій з ймовірностями.

4. Надійність забезпечення (P_1) доповнює ймовірність невиконання забезпеченням функцій захисту від ризику (P_2) до повної події. Тобто $P_1 + P_2 = 1$.

5. Кредитні угоди всього портфеля корелюють між собою і разом взяті збільшують ризик по кожній з угод.

Процедура дії моделі наступна: на основі аналітичних залежностей здійснюється обчислення ризику з урахуванням забезпечення по кожній угоді портфеля. Потім розрахунок ризикованості всього кредитного портфеля і ризик портфеля без урахування ризику по кожній угоді (тобто виявляється вплив кожної кредитної угоди на портфельний ризик). І нарешті розраховується ставка відсотка з урахуванням впливу всіх складових кредитного ризику, дії забезпечення та впливу портфельного ризику.

Очевидно, що в Україні система способів мінімізації кредитного ризику перебуває ще в стадії становлення. Для вдосконалення її вітчизняним банкірам слід застосовувати зарубіжний досвід. А подальший розвиток у вирішальному ступені залежить від прогресу в ринкових перетвореннях і удосконаленні законодавчої бази.

На даний момент складається сприятлива ситуація для повноцінної роботи кредитних організацій з скоринговими рішеннями, оскільки сьогодні технологічний рівень забезпечення кредитних організацій достатньо високий і це вже не є перешкодою для упровадження скорингових систем як це було 3-4 роки тому. А головне, люди, які ухвалюють стратегічно важливі рішення в плані роботи на ринку, вже мають чітке розуміння того,

що таке скоринг, і що саме може дати його використання. Що стосується перешкод процесу упровадження скоринга, це в першу чергу незрілість учасників ринку споживацького кредитування. Коли амбіції кредитних організацій достатньо великі і існує реальна можливість їх реалізувати, часто ухвалюються такі рішення, які вимагають якнайменшого «опору» як у фінансовому плані, так і в загальній організації роботи.

Банківський сектор хоча і має більш стабільне положення, в плані упровадження скоринга, все ж таки намагається покладатися на власні сили. Але це триває тільки до того моменту, коли затрачує вже достатньо часу і грошей на «розуміння» того, що скорингові системи – це наукоємна область, що вимагає знань фахівців різних напрямів – від розробників програмної архітектури рівня підприємства, до фахівців по дослідженню і вивченню даних.

Тому важливо розробляти універсальну скорингову систему, для того, щоб скорингові рішення по своїх показниках ефективності функціональності і якості були найбільш прийнятні в кожному індивідуальному випадку.

Наприклад ПО Scoring є готовим рішенням, побудованим на базі аналітичної платформи Deductor і web-технологій, автоматизуючи всю послідовність дій від отримання заявки на кредит у видаленій торговій крапці до ухвалення рішення про його видачу і формування необхідного пакету документів. При цьому в процесі задіяні всі ланки – оператор торговельної крапки, служба безпеки, кредитний інспектор банку, скорингова модель, автоматизується банківська система, що використовується, що адаптується.

Scoring складається з декількох частин:

- Бек- і фронт-офіс видалених робочих місць;
- Схема документообігу (послідовності проходження анкет через служби банку);
- База даних, що містить інформацію про позичальників і історію ухвалення рішень по них;
- Scoring Generator – генератор кредитних історій;
- Scoring Credit – система скоринга і аналітичної звітності на основі платформи Deductor;

Модуль інтеграції з АБС – автоматизованою банківською системою.

Для побудови скорингових моделей використовуються самонавчальні методи. Ці технології використовують останні світові досягнення в області інтелектуальної обробки інформації, що у декілька разів ефективно використання класичних балльних скорингових методик. В Scoring:Loans для цієї мети доступні дерева рішень і нейронні сіті. Дерева рішень будують скоринг-модель у вигляді правил, і модель виходить інтуїтивно зрозумілою і прозорою. При цьому дерево рішень здатний перебудовуватися при додаванні нових прикладів, ігнорувати неістотні ознаки. Крім того, передбачено ручне коректування правил для виправлення суперечностей [10].

В процесі конкуренції і боротьби за клієнта, якість і швидкість з якою приймаються рішення відносно

видачі кредитів, а також надійність і простота процесу надання кредитів, стають вирішальними чинниками.

Як правило, бізнес-модель роботи з позичальником ґрунтується на концепції надання кредиту в найкоротші терміни і підтримці великої клієнтської бази. Подібний підхід утрудняє запобігання значних втрат по «поганих кредитах», які чітко вказують на наявність системних прорахунків в діяльності кредитних департаментів.

Найкращий рішенням даної проблеми – впровадження системи кредитного скоринга, здатного значно поліпшити якість процесу надання кредитів. Ці системи засновані на побудові спеціальної інфраструктури і методології роботи з позичальником, в основі якій лежить використання скорингових моделей.

Скорингові моделі є ключовою і невід'ємною частиною кожної системи кредитного скоринга і використовуються для вирішення трьох основних задач кредитної діяльності фінансових організацій: оцінка позичальника, моніторинг позичальника протягом «життєвого циклу кредиту», стягування заборгованостей. Кожній з цих задач відповідає своя методологія роботи і принципи побудови скорингових моделей:

Відносно перспектив розвитку і впровадження скорингових систем, необхідно констатувати, що ця направленість діяльності розвиватиметься паралельно

з розвитком системи бюро кредитних історій і застосування скорингової системи будуть не тільки в експрес-кредитуванні, але і у всіх видах роздрібного кредитування як операціях, несучих кредитний ризик.

Висновки. Проведений огляд сучасного стану банківської системи та загальних відомостей про кредитування дозволив дійти висновку, що банківська система сьогодні – це одна з найважливіших та невід'ємних структур ринкової економіки. В умовах ринку банки є ключовою ланкою, що живить народне господарство додатковими грошовими ресурсами. Основними рисами сучасної структури кредитування є кредитні операції здійснюються банком у межах його кредитних ресурсів; діяльність банку залежить від обов'язкових економічних нормативів, встановлених Національним банком України; базування кредитних операцій на договірній системі. Банк та клієнт укладають договір, в якому зазначаються умови та методи кредитування, права та обов'язки сторін. У разі невиконання вказаних зобов'язань винна сторона несе відповідальність; перенесення акценту на кредитування суб'єкта, а не об'єкта. перехід до таких форм кредитування, котрі забезпечують повернення позик; значне місце займають міжбанківські позики для підтримання банками встановлених нормативів.

Список літератури:

1. Носкин В.И. Современный коммерческий банк. Кредитные операции банков. Москва : Все для Вас. 1995. 318 с.
2. Ольшанский А. И. Банковское кредитование. Москва : РДЛ. 1997. 512 с.
3. Валравен К.Д. Управління ризиками комерційного банку. Київ : Інститут Економіки та розвитку. 1993. 304 с.
4. Будьонов О.П. Неузгодження відсотків або викладальна умова кредитного договору. Київ : Наука. 2006. 423 с.
5. Бушуева І.В. Моделювання та розробка системи управління кредитними ризиками комерційного банку : автореф. дис... канд. ек. наук : 08.00.11. Київ, 2000. 25 с.
6. Волкова Н.И., Герасименко Р.А., Чашко Т.А. Управление банковской деятельностью : учебно-практическое пособие. Донецк : ООО «Юго-Восток, Лтд». 2003. 388 с.
7. Москвин В.А. Виды обеспечения при долгосрочном кредитовании предприятий. Москва : Банковское дело. 2000. 195 с.
8. Пернарівський О.В. Моделювання ризику в кредитній політиці комерційного банку: автореф. дис... канд. ек. наук : 08.00.04. Київ, 1999. 24 с.
9. Вітлінський В.В. Врахування кредитного ризику при обчисленні ставки відсотка. Київ : Банківська справа. 2005. 248 с.
10. Вітлінський В.В. Ризик у менеджменті. Київ : Борисфен. 1998. 157 с.

Лебедева Д.А., Заливча И.В., Штефан Л.В. АСПЕКТЫ ПРОЦЕССА ПЛАНИРОВАНИЯ И УПРАВЛЕНИЯ КРЕДИТНЫМИ ОПЕРАЦИЯМИ КОММЕРЧЕСКОГО БАНКА

Предоставление кредитов и проведение кредитной политики является самой распространенной операцией коммерческих банков. Кредитные операции дают коммерческим банкам основную часть дохода. Однако анализ ситуации в банковской сфере, свидетельствует, что большинство банков испытывает финансового краха в связи с чрезвычайно рискованной кредитной политикой. В современных условиях принципиально изменился подход к организации кредитных отношений: произошел переход от пообъектного к прямому кредитованию субъектов. Это означает, что акцент в механизме предоставления займов сместился по выбору объекта на оценку субъекта соглашения. Коммерческие и партнерские отношения между ее участниками исключают диктат кредитора при определении объекта кредитования. Рисковые операции, которые дают наибольший доход банка, требуют изучения не только эффективности мероприятий (проектов), под которые выделяются средства, но и кредитоспособности клиента. Статья посвящена исследованию проблемы совершенствования кредитной деятельности коммерческих банков.

Ключевые слова: банк, операции, кредит, методы, модели, структура.

Liebiedieva Dar'ya, Stefan Lesya, Zalivka Inna. ASPECTS OF THE PROCESS OF PLANNING AND MANAGING CREDIT OPERATIONS OF A COMMERCIAL BANK

Granting loans and conducting credit policies is the most widespread operation of commercial banks. Credit operations give commercial banks the bulk of income. However, the analysis of the situation in the banking sector shows that most of the banks are experiencing financial collapse due to extremely risky credit policies. Under modern conditions, the approach to the organization of credit relations has fundamentally changed: there was a transition from the object-oriented to direct lending of entities. This means that the emphasis in the loan facility has shifted from the choice of the object to the assessment of the subject of the transaction. Commercial and partnership relations between its participants exclude the lender's dictation when determining the object of crediting. The risk operations that give the largest income to the bank require studying not only the effectiveness of the measures (projects) under which the funds are allocated, but also the creditworthiness of the client. Ukrainian banks are actively developing new types of services and operations, entering international markets, introducing advanced information technologies. This led not only to a significant expansion of the boundaries of commercial banks, but also to the concentration of banking risks. Therefore, the issue of managing credit risk, analyzing borrowers' creditworthiness, forecasting doubtful loans are of special significance. The insufficient degree of development of these issues in domestic banks explains the need to study foreign experience and its application in Ukraine. Lending to enterprises in Ukraine requires further research and development. In particular, today is the development of theoretical proposals and recommendations for improving bank lending to enterprises, the wide practical use of which will help the banking system of Ukraine to increase the efficiency of the activities of all credit institutions in the process of lending to enterprises. The objective need for further deepening of theoretical research and practical developments on the problems of improving the lending activity of commercial banks to ensure the stability of the functioning of the banking system of Ukraine. The article is devoted to research of the problem of improvement of commercial activity of commercial banks.

Key words: bank, operations, credit, methods, model, structure.